

«ЗЕЛЕНА» ЕКОНОМІКА : СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Л. П. Марчук, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто зміст та основні принципи «зеленої» економіки. Висвітлено суперечності, пов'язані з її формуванням. Визначено перспективи розвитку «зеленого» бізнесу як форми функціонування «зеленої» економіки.

Ключові слова: «зелена» економіка, сталий розвиток, «зелений» бізнес, «чисті» технології, екологічна безпека.

Вступ. Однією з найбільших нагальних проблем сьогодення є проблема досягнення необхідної збалансованості між розвитком суспільного виробництва та станом навколишнього середовища. Ця збалансованість – запорука економічного й соціального прогресу як сучасного суспільства, так і прийдешніх поколінь. З огляду на поставлену проблему неабияку увагу привертає поняття «зеленої» економіки, яка вважається конкретним втіленням адекватного взаємоузгодження економічного, соціального та екологічного розвитку.

«Зелена» економіка стала об'єктом дослідження не так давно, але вже є деякі напрацювання стосовно неї. Цій проблематиці присвятили свої праці О. М. Балакірева, Ю. М. Галустян [1], С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик [2], О. Л. Попова, Л. Л. Панкратова, М. Г. Бетлій [3, 4], Б. В. Степаненко [5], О. В. Шубравська, К. О. Прокопенко [6] та ін. Вчені пропонують до розгляду різні трактовки змісту «зеленої» економіки, наголошують на необхідності використання нових способів вирішення екологічних питань, аналізують у зв'язку з цим напрями розвитку «зеленого» бізнесу тощо. Але проведені дослідження не можна вважати завершеними. Вони потребують подальшої конкретизації.

Постановка завдання. Автор статті поставив собі за мету обґрунтувати в методологічному плані зміст «зеленої» економіки, визначити її ключові принципи, висвітлити конкретні форми прояву цього феномену у господарській практиці.

Виклад основного матеріалу. Нині поняття «зелена економіка» в наукових дослідженнях розглядають як невід’ємний атрибут сталого розвитку, що покликаний забезпечити гармонійний спосіб поєднання економічної та соціальної діяльності суспільства за умови збереження й належного відтворення навколишнього середовища. При цьому обов’язково підкреслюють, що сталий розвиток – це такий розвиток, який «задовольняє потреби сучасних поколінь та не зменшує при цьому здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [7]. Отже, «зелена» економіка, яка розвивається на таких засадах, повинна створювати умови для збереження здоров’я нинішнього покоління, підвищення його матеріального добробуту, духовного і соціального розвитку, а все це слугуватиме основою прогресу людської цивілізації в майбутньому. До низки складових «зеленої» економіки, як правило, відносять виробництво екологічно чистої продукції й надання адекватних послуг, здійснення соціально відповідальних інвестицій, формування корпоративної соціальної відповідальності [5, с. 25].

Не заперечуючи правомірності цих положень, прагнемо звернути увагу ще на деякі важливі моменти, що стосуються змісту «зеленої» економіки та умов її функціонування.

Вважаємо, що «зелену» економіку слід розглядати як тип економіки, орієнтований на узгодження параметрів економічного розвитку з господарською місткістю екосистем, про відновлення якої треба постійно дбати. Тому створення «зеленої» економіки, на нашу думку, фактично означає включення природної компоненти у виробничий процес не тільки

на засадах споживання (йдеться про усталене використання природних ресурсів), але й на засадах збереження та постійного відтворення. Це відтворення не може бути фрагментарним чи епізодичним. Воно повинно стати тотальним, повсякденним заради відновлення природного середовища в цілому.

Необхідність таких вимог зрозуміла. Звісно, природа нескінченна, як і її пізнання людиною. Природа не вичерпна за обсягом опанування її можливостей для розвитку виробництва. Попри це способи взаємодії суспільства і природи повинні своєчасно змінюватися заради гармонійного розвитку обох. Неадекватність такої взаємодії обумовлює невідворотність встановлення природних меж для економічного та соціального прогресу людства. Сучасна економічна криза свідчить про відсутність цієї адекватності. Природа кидає виклик суспільству, яке не вміє хазяйновито працювати, і ставить його перед необхідністю кардинальної перебудови механізмів життєдіяльності заради власного виживання. Така перебудова можлива лише за умови розуміння життєдайної сили соціальних та екологічних цінностей, які повинні посісти в житті сучасного суспільства таке ж важливе місце, як і цінності економічні.

З огляду на це можна сформулювати ключові принципи «зеленої» економіки, до яких ми відносимо:

- гармонізацію відносин у системі «природа – людина – виробництво», належну узгодженість економічних, соціальних та екологічних пріоритетів;
- захист як людини, так і природи від руйнівного впливу виробничої діяльності суспільства;
- забезпечення сприятливих умов життєдіяльності у поточному й майбутньому періодах;

- гарантування зростання економічного потенціалу суспільства та його соціально-культурного розвитку в умовах екологічної безпеки.

Формування економіки на соціально-екологічних засадах потребує перегляду усталених пріоритетів сучасного економічного механізму. Прагнення прибутковості, забезпечення конкурентоспроможності, бажання здешевити виробництво продукції, усунути економічно слабкі ланки та ін. тепер мають узгоджуватися з необхідністю відновлення природної складової виробництва, гарантування екологічної безпеки, врахування першовартості соціально-екологічної відповідальності бізнесу тощо.

Але поєднання таких підходів у сучасній практиці є проблематичним. Воно супроводжується низкою суперечностей, на які варто звернути увагу.

Окремому господарюючому суб'єкту, який звик поводитися раціонально, дуже важко подолати свій економічний прагматизм. Відносна обмеженість фінансових ресурсів кожного підприємця та прагнення збагачення штовхають його завжди на пошук варіантів скорочення витрат на виробництво. Сучасна практика доводить, що важливою складовою такої економії стають саме витрати на екологічні цілі. Отже, виникає відповідна конфронтація між комерціалізацією та екологізацією виробництва. Зокрема, деякі економісти вказують на таке протистояння у сільському господарстві. Вони зазначають, що у цій галузі «природоохоронна діяльність практично відсутня, водночас природоруйнівна, екодеструктивна сільськогосподарська практика є масштабною» [3, с. 125]. Те саме можна сказати і про стан справ у промисловості, адже бізнесмени, як правило, не хочуть втрачати нинішню вигоду заради майбутньої.

Зважаючи на непохитність економічного детермінізму, дехто пропонує спочатку створити належне економічне підґрунтя, а потім перейти до вирішення екологічних питань. Але, знов-таки, практика доводить, що поліпшення фінансового стану підприємств не супроводжується зростанням витрат на соціально-екологічні цілі [3, с. 120]. Тому, мабуть, не слід

говорити про «екологічний раціональний розвиток», який пов'язують з «фінансовою доцільністю» [5, с. 31].

Формування «зеленої» економіки також потребує перегляду умов забезпечення економічного зростання та оцінки рівня ефективності виробництва. Як показує практика, виробництво екологічно чистої продукції супроводжується підвищенням собівартості, а обсяги виробництва при цьому відносно скорочуються. Отже, поліпшення якості продукції стає умовою відносного зменшення її кількості. Зростання ж кількості населення вимагає відповідного нарощування масштабів виробництва. Внаслідок цього виникає суперечність між кількісними та якісними параметрами виробництва в умовах підвищення рівня витрат. З позицій економічного детермінізму це явище буде вважатися неприйнятним, тому що уповільнюються темпи економічного зростання й знижується ефективність виробництва. Але це явище має право на існування з точки зору соціально-екологічної доцільності, бо створює умови для поліпшення якості життя населення, гарантує подальший розвиток суспільства на засадах екологічної безпеки.

Окреслені суперечності вимагають поступового переходу до «зеленої» економіки. Тому на сучасному етапі постає проблема поетапного нарощування «зеленого» вмісту нинішньої економіки заради її майбутньої трансформації у «зелену». Формами розв'язання цієї проблеми, на нашу думку, слід вважати активне державне втручання у вирішення екологічних питань та розвиток «зеленого» бізнесу, тобто підприємницької діяльності, що ґрунтується на соціально-екологічних засадах.

Сьогодні головне завдання «зеленого» бізнесу полягає у мінімізації екологічно шкідливого впливу на довкілля, спричиненого виробничою діяльністю суспільства (про позитивний екологічний вплив поки що говорити не доводиться). Досягти цього можна перш за все за допомогою

кардинальної зміни технологічних процесів. Йдеться про застосування так званих «чистих» технологій, які дозволяють виробляти екологічно чисту продукцію, а також зводять до мінімуму, нейтралізують чи упереджують негативний вплив виробництва на довкілля.

Зменшенню екодеструктивного впливу також сприяють:

- запровадження екологічного менеджменту на підприємствах;
- розвиток органічного сільського господарства;
- економічне стимулювання підприємств, які дбають про екологічні наслідки своєї діяльності;
- своєчасний збір, переробка та утилізація відходів; перехід до безвідходного виробництва;
- підвищення частки продукції екокомпаній у загальному обсязі виробництва.

Створення «зеленої» економіки неможливе без використання заходів державної екологічної політики, до яких можна віднести:

- здійснення постійного моніторингу за станом екосистем, чітке визначення екологічних параметрів їх використання;
- розробку й дотримання державних стандартів щодо екологічно прийняттого стану довкілля;
- сприяння проведенню «зелених» НДДКР та впровадження їх результатів у виробництво;
- збільшення обсягів державного фінансування щодо соціально-екологічних проектів;
- реперофілювання підприємств з метою збільшення обсягів випуску екологічно чистої продукції;

- державну підтримку престижу підприємств, що позиціонують себе як екокомпанії;
- створення умов для розвитку екологічної культури населення та прояву соціально-екологічної відповідальності підприємств.

Отже, формування «зеленої» економіки включає в себе різні аспекти: науково-технологічний, структурний, фінансово-економічний, юридичний, соціально-культурний, етичний. Усі вони знаходять своє віддзеркалення в діяльності «зеленого» бізнесу. Але сфера його застосування ще вузька. Нині «зелений» бізнес в основному спрямований на обмеження та коригування екологічного збитку, утилізацію відходів, виробництво екологічно чистої продукції, обслуговування екокомпаній тощо.

Перспективними напрямками розвитку «зеленого» бізнесу у недалекому майбутньому, на нашу думку, повинні стати:

- виробництво екологічно чистої продукції, що відповідає світовим стандартам;
- масштабна перебудова технологічних процесів на основі екологічних вимог;
- масове поширення безвідходного виробництва;
- активізація маркетингової діяльності, спрямована на формування пріоритетного попиту населення на екологічні товари;
- диференціація виробництва екологічно чистої продукції;
- підвищення ролі соціально-екологічних цінностей у підприємницькій діяльності;
- розвиток співробітництва з міжнародними екокомпаніями.

Висновки. Вважаємо, що «зелена» економіка являє собою тип економіки, пріоритетами якого є соціальні та екологічні цінності, що

ґрунтуються на економічних досягненнях суспільства. Створення й розвиток «зеленої» економіки є невідворотним завданням сучасності. Такий тип економіки дозволяє подолати природні бар'єри економічного зростання, спричинені використанням традиційних технологій виробництва та екологічною безвідповідальністю господарювання. Формування економіки на соціально-екологічних засадах суперечить усталеним критеріям і принципам нинішньої економіки, а це вимагає належних форм еволюціонування останньої протягом певного періоду. У процесі переходу до економіки нового типу треба досягти поступового зламу існуючої психології підприємців, їх відмови від власним економічних переваг з огляду на соціальні та екологічні потреби суспільства. Цей перехід вимагає також впровадження сучасних «чистих» технологій, прийняття відповідних організаційно-економічних та юридичних рішень, виваженої державної екологічної політики. Важливою формою реалізації поставлених завдань можна вважати розвиток «зеленого» бізнесу, який стає втіленням суспільних і приватних інтересів та виявом сучасної відповідальності за майбутнє людської цивілізації.

Список використаних джерел:

1. Балакірева О. М. Соціально відповідальний бізнес в Україні: поняття та основні чинники / О. М. Балакірева, Ю. М. Галустян // Український соціум. — 2007. — № 5—6. — С. 100—102.
2. Екосередовище і сучасність: монографія: т. 8: Природно-техногенна безпека / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. — К, : Кондор, 2008. — 528 с.
3. Попова О. Л. Соціальні та екологічні параметри діяльності сільськогосподарських підприємств: диференціація за економічними класами / О. Л. Попова, Л. Л. Панкратова, М. Г. Бетлій // Економіка і прогнозування. — 2010. — № 4. — С. 110—125.
4. Попова О. Агросфера : соціоекономічний зміст і засади сталого розвитку / О. Попова // Економіка України. — 2012. — № 5. — С. 73—84.
5. Степаненко Б. В. Концептуальні підходи до визначення поняття «зелений бізнес» / Б. В. Степаненко // Економіка і прогнозування. — 2010. — № 4. — С. 22—37.
6. Шубравська О. В. Розвиток аграрного ринку України в умовах дії інноваційних чинників // О. В. Шубравська, К. О. Прокопенко // Економіка і прогнозування. — 2011. — № 2. — С. 118—129.
7. Report of the World Commission on Environment and Development : Our Common Future [Електронний ресурс] // General Assembly of United Nations, — Режим доступу: [http : //www.un-document.net/weed-ocf.htm](http://www.un-document.net/weed-ocf.htm).

Л. П. Марчук. «Зеленая» экономика: противоречия и перспективы развития.

Рассмотрены содержание и основные принципы «зеленой» экономики. Освещены противоречия, связанные с её формированием. Определены перспективы развития «зеленого» бизнеса как формы функционирования «зеленой» экономики.

L. P. Marchuk. «Green» economy: contradictions and perspectives of development.

The essence and the basis principles of «green» economy have been considered. The contradictions of its forming have been reflected. The perspectives of development of «green» business as functional form of «green» economy have been defined.